

Pasaulio lietuvių bendruomenės kokybinės ir kiekybinės plėtros galimybės

Pasaulio lietuvių bendruomenės seimai visad yra gera proga pažvelgti į nueitą kelią ir nu(si)brėžti gaires ateičiai – artimesnei ir tolimesnei. Į XVII Pasaulio lietuvių bendruomenės Seimą susirinkę dalyviai iš įvairių pasaulio kraštų dalijosi ne tik savo veiklos realijomis, bet ir klausė savęs „Quo vadis, Pasaulio lietuvių bendruomenė?“. Akivaizdu, kad Pasaulio lietuvių bendruomenei, jos valdybai rūpi ne tik organizacinis tęstinumas, bet ir prasminga bei įtrauki veikla.

Šiame tekste pateikiama keletas minčių, kurių svarstymas galėtų prisidėti prie PLB kaip organizacijos ir kaip žmonių bendruomenės tvermės, kokybinės bei kiekybinės plėtros.

Per daugiau nei 73 metus Pasaulio lietuvių bendruomenė nuėjo ilgą kelią nuo Lietuvių chartos paskelbimo 1949 m., PLB Laikinojo organizacinio komiteto sudarymo 1951 m., Steigiamojo Seimo 1958 m. iki organizacijos, kuri šiandien buria daugiau nei 50 lietuvių bendruomenių skirtinguose žemynuose, yra gerai organizuota, savo veikloje taiko naujausias vadybos metodikas, komunikuoja naudodamasi moderniausiomis komunikacijos priemonėmis.

Nors apie istoriją sakoma, kad ji yra gyvenimo mokytoja, bet greta prisimenamas ir senovės graikų filosofas Herakleitas, teigęs, kad negalima du kartus įbristi į tą pačią upę. Vis dėlto, istorinė gelmė gali tapti tuo šaltiniu, iš kurio šiandieną galime semti naudingų įžvalgų, idėjų naujiems sumanymams.

Su tokia intencija parašytas ir šis tekstas – Pasaulio lietuvių bendruomenės

istorijoje ir dabarties tendencijose ieškant krypčių, kurias ši organizacija galėtų vystyti ir plėtoti. Nors galime stebėti kiekybinę, teritorinę PLB plėtrą, tačiau erdvės augti dar tikrai yra. Ir turiu omenyje ne tik naujų lietuvių bendruomenių kūrimąsi ir įsijungimą į PLB sudėtį, bet ir tvermę bei intelektualinį turinį.

Vienas iš aspektų, kuris man, kaip diasporos istorijos ir kultūros tyrėjai, krinta į akis kaip galima PLB plėtros kryptis – tai platesnis skirtingų emigracijos bangų ir kartų lietuvių bei lietuvių kilmės asmenų įtraukimas į PLB ir kraštų bendruomenių veiklą. Juk mūsų globaliame pasaulyje šiuo metu egzistuoja šimtai tūkstančių tautiečių ar lietuvių kilmės asmenų, kurie nėra įsijungę į šią veiklą ir netapatina savęs su PLB.

Savo naujausioje knygoje „Lietuva ir masinė išėivystė“ istorikas ir diplomatas Alfonsas Eidintas cituoja kitą diplomata Mariją Gudyną, teigusį, kad „netgi trys ketvirtadaliai diasporos visai nedalyvauja oficialioje PLB veikloje“.

Kalbant apie PLB ambiciją burti visus pasaulyje pasklidusius lietuvius į organizuotą bendruomenę, reikia pabrėžti, kad tai pokario migrantų, vadinamųjų dipukų, idėja, tapusi realybe.

Prof. Milda Danytė šią emigracijos bangą yra netgi pavadinusi *anomalija*, nes bendrame emigracijos iš Lietuvos istorijos kontekste pasitraukusieji 1944 m. skiriasi nuo kitų išėivių. Nors kiekybiniu matmeniu tai buvo negausi (apie 60 tūkst. tautiečių) emigracijos banga, tačiau savo intelektiniu pajėgumu ji pralenkė iki tol buvusias ir po jos kilusias emigracijos bangas ir tapo savotišku etalonu, su kuriuo lyginamos kitos emigracijos bangos. Šiandien turėtume savęs paklausti, kiek prieš daugiau nei 70 metų paruoštos gairės tinka šiandienos realijoms?

Lietuvių charta. Lietuvos nacionalinėje bibliotekoje eksponuojama „Lietuvių charta.“ Vygaudo Juozaičio nuotr.

Visuotinai žinoma, dipukų intelektualų (daugiausia M. Krupavičiaus ir V. Vaitiekūno) suformuluota Lietuvių charta (parengta 1949 m. birželio 14 d.) davė pradžią ir PLB. Lietuvių chartoje skaitome: „Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę“ ir „Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada“. Formaliai žvelgiant, šios formuluotės buvo talpios, po lietuviybės skėčiu galinčios sutalpinti skirtingų emigracijos bangų ir kartų atstovus, tačiau realybėje tą vienybę lietuviybėje nebuvo lengva pasiekti. Ne vieną dešimtmetį iki Chartos paskelbimo sėkmingai veikė senųjų emigrantų organizacijos, kurios nebuvo suinteresuotos nutraukti savo veiklą ar ją perleisti besikuriančiai PLB. Pastebėtina, kad PLB pionieriai neįdėjo pakankamai pastangų, jog užsitikrintų didžiosios daugumos senųjų migrantų palaikymą. Tai ypač pasakytina apie JAV lietuvių organizacijas. Nors kai kurie senosios emigrantų (vadinamųjų grynorių) bangos atstovai į PLB veiklą įsitraukė (pvz., Juozas Bačiūnas, 1963–1969 m. ėjęs PLB krašto valdybos pirmininko pareigas), vis dėlto didžioji dalis senųjų migrantų ir jų palikuonių liko nuošalyje nuo PLB.

Nepatrauklus jiems galėjo pasirodyti ir Lietuvių chartos etnolingvistinis nacionalizmas, visuomeniniame ir asmeniniame gyvenime reikalavęs lietuvių

kalbos ir kultūros puoselėjimo. Šio principo peržiūrėjimas taip pat atveria potencialą Pasaulio lietuvių bendruomenės plėtrai, nes laikui bėgant, dėl asimiliacijos procesų, nemokančių lietuvių kalbos skaičius vis gausėja.

Istorikas gali liudyti ne vieną atvejį, kai imigracijos pradžioje griežtai pasisakiusieji tik už lietuvių kalbos vartojimą po kelių dešimtmečių tampa nuosaikesni ir džiaugiasi nors šiek tiek lietuviškumo išlaikiusiais anūkais ar proanūkais. Pietų Amerikos lietuvių patirtis byloja, kad neverbalinės veiklos formos, tokios kaip šokiai, sportas, gali būti raktas, padedantis atrakinti į lietuvių kalbos jau nemokančių lietuvių širdis. Panašią funkciją atlieka ir kulinarinio paveldo puoselėjimas.

Galima pastebėti, kad dar nuo XX a. 6 dešimtmečio šalia PLB egzistuoja lietuvių kilmės asmenys (organizuoti ir ne), dažniausiai jau visiškai nemokantys lietuvių kalbos, bet puoselėjantys sentimentus savo protėvių žemei ir kultūrai, ir ši grupė sudaro didžiulį potencialią PLB plėtrai. Ir žinoma, tenka spręsti galvosūkį, kaip juos surasti, įtraukti, įveiklinti.

Nesupraskite klaidingai, nesiūlau atsisakyti lietuvių kalbos kaip vertybės ir vieno iš PLB fundamentų, bet kviečiu ieškoti būdų, kaip sudominti lietuvių kalbos jau nemokančius, kaip PLB paversti lietuvių kalbos ir kultūros sklaidos placdarmu. Ir čia uždavinys PLB plėtros ir tvarumo komisijai.

Dar viena grupė, nepasiekta PLB, tai didelė dalis naujųjų migrantų, kurie iš Lietuvos išvyko jau po 1990 m. Viena ryškiausių šios emigracinės bangos ypatybių – nenoras jungtis į jokiais bendruomenes, asociacijas. Tik nedidelis procentas naujųjų migrantų mato asociatyvinės veiklos prasmę. O dauguma lieka už bendruomeninio gyvenimo ribų.

Apibendrinant galima pastebėti, kad tiek senųjų migrantų palikuonys, tiek bendruomeniškumo vengiantys naujieji migrantai sudaro žmogiškuosius išteklius ir tarp jų gali būti skleidžiama PLB idėja. Ir šiuo atveju reikia ne tik mąstyti apie grupių ar bendruomenių reprezentavimą, bet ir sukurti mechanizmus, įtraukiančius ir pavienius asmenis.

Dar vienas segmentas, kur PLB gali ar ateityje galės aktyvinti savo raišką, – tai Rytų diaspora. Per 30 nepriklausomybės metų dėl įvairių priežasčių nesusiklostė integralaus ryšio tarp PLB ir kai kurių vadinamosios *rytų* diasporos kraštų bendruomenių. Situaciją dar labiau blogina autoritarinių ar totalitarinių režimų

įsigalėjimas. Juk tenka galvoti ne tik apie tai, kaip palaikyti santykius, bet ir kaip jiems nepakenkti.

Dar vienas aspektas, kuris krinta į akis diasporos istorijos ir kultūros tyrėjams, tai misijos ar visus jungiančio tikslo svarba. Lietuvių charta formulavo dvejopą uždavinį: lietuviškos tapatybės išlaikymą ir kovą už Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Per maždaug penkiasdešimt okupacijos metų lietuvių išeivija kartu su Latvijos ir Estijos diasporomis nuveikė tikrai daug politinio lobizmo srityje, pasaulio galingiesiems neleisdamos pamiršti Baltijos šalių okupacijos ir neteisėtos aneksijos. 1990 m. kovo 11-ąją Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, kovos už Lietuvos nepriklausomybę imperatyvo nebeliko. Kurį laiką išeivija stengėsi padėti jaunai Lietuvos valstybei ir radikalias transformacijas išgyvenančiai Lietuvos visuomenei, bet ilgainiui buvo prieita prie nuomonės, kad išeivijai reikia užsiimti savo reikalais, kad diasporos „kišimasis“ į Lietuvos reikalus nėra itin pageidautinas.

Nuo to laiko galima stebėti, kaip lietuvių diaspora, o drauge ir PLB mokosi gyventi be *didžiojo tikslo*. Išeivijos reakcija į COVID-19 iššūkį, aktyvumas keliant brutalios Rusijos agresijos Ukrainoje klausimą liudija, kad didžiojo tikslo ar misijos nostalgija išlieka. Peršasi mintis, kad lietuvių išeivijai reikalinga misija, peržengianti tik tautinės tapatybės išlaikymo uždavinį, nes tik smagiai leisti laiką bendraminčių būrelyje neužtenka. Atviras klausimas, kas galėtų tapti tuo didžiuoju tikslu? Kurį laiką tai buvo LRT programos užsienio lietuviams transliavimas, vėliau iškilo „dvigubos pilietybės“ klausimas, dabar – pagalba Ukrainai.

Trečioji kryptis, kuria kviesčiau mąstyti pasaulio lietuvius, tai bendradarbiavimas su kitomis tiek diasporos, tiek Lietuvos organizacijomis, kuruojančiomis diasporos reikalus.

PLB nėra ir niekad nebuvo vienintelė užsienio lietuvius burianti organizacija. Ji, geriausiu atveju, buria vos trečdalį pasaulio lietuvių, tad šito nereiktų pamiršti. Ar PLB valdyba turi mandatą kalbėti visų pasaulio lietuvių vardu, ar užtenka reikalus aptarti tik PLB Seime, o gal reikalingas daug platesnis formatas? Bendravimas ir bendradarbiavimas su kitomis išeivijos organizacijomis galėtų atverti naujas veiklos sritis ir sustiprintų PLB statusą diasporoje bei Lietuvoje.

Migracija yra natūrali šiuolaikinio globalaus pasaulio dalis, jame gyvena ir

Lietuva. Keliaudami, išvykdami studijuoti ar dirbti nepamirškime, kad pasaulis yra pilnas lietuviybės paveldo ženklų, lietuviškų bendruomenių ir lietuvių kilmės asmenų.

Tiek ugdymo proceso metu, tiek per asmenines patirtis yra svarbu Lietuvos žmonių mentaliniame žemėlapyje kurti PASAULIO LIETUVĄ ar PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĘ. Ir čia iškyla Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (kaip organizacijos) bendradarbiavimo su Lietuvos švietimo, kultūros ir mokslo institucijomis reikalas. Kai Lietuvos gyventojų galvose bus gyvas pasaulio lietuvių vaizdinys, kai geriau juos pažinsime, kai nors truputį prisiliesime prie jų veiklos, pasaulio lietuviams svarbūs klausimai referendumuose spręsis lyg savaime...

Ilona Strumickienė (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

www.pasauliolietuvis.lt

